

RĂSPUNS FĂRĂ MAXIME LATINEȘTI LA O REPLICĂ CE ABUZEAZĂ DE ELE

DE

VLADIMIR DUMITRESCU

Trebuie să recunoaștem că, aproape în chip firesc, nici unuia dintre noi critica nu ne face plăcere. Dar aceasta nu poate însemna că în răspunsul nostru la critică am fi îndreptățiți să adoptăm un ton și expresii jignitoare, nici chiar atunci când critica ar fi fost prea aspră. Nu e deci de mirare că m-a surprins mult tonul răspunsului lui N. Vlassa¹ la însemnările mele critice² privind unul dintre articolele sale³, ton pe care de câteva decenii nu l-am mai întâlnit în revistele noastre științifice și care m-ar fi putut dispensa de la orice replică, dacă nu m-aș simți dator față de cititorii SOIV-ului să arăt cum se prezintă într-adevăr lucrurile.

Nu mi se pare însă necesar să răspund afirmațiilor lui N. V. că însemnările mele critice sînt un „exemplu tipic de scriere *cum ira et studio*”, că ele „îmbracă haina unei răfuieli personale” și că aș uita că „argumentarea . . . nu poate fi înlocuită de un *sit pro ratione voluntas* nici de *hoc volo, sic iubeo!*”; căci oricine va citi, sau va reciti, însemnările mele, va vedea că nu rezultă de nicăieri că ar fi fost scrise *cum ira et studio* și cu atît mai puțin că ar fi vorba de o „răfuială personală”, caracter pe care N. V. îl dă voit discuției. Mă mulțumesc deci să reproduc în notă⁴ unele

¹ N. Vlassa, *Zona balcano-asiatică și Transilvania. Răspuns unei note polemice*, ActaMN, 9, 1972, p. 367 și urm.

² Vladimir Dumitrescu, *Turdaș-Mesopotamia. Însemnări pe marginea unui articol*, SCIV, 23, 1972, 1, p. 93 și urm.

³ N. Vlassa, *Kulturelle Beziehungen des Neolithikums Siebenbürgens zum Vordenen Orient*, ActaMN, 7, 1972, p. 3 și urm.

⁴ Firește că nu voi putea reproduce aici toate aceste formulări, dar nu voi omite nici una dintre cele care pot fi socotite mai categorice și din care se poate constata că, de cele mai multe ori, am folosit intenționat formula „se pare”, „nu ni se pare”, „nu credem”. Cităm decl: „Nu văd cine ar putea spune” (p. 94); „nu cred că prezența”; „ele nu ni se par deloc convingătoare” (p. 95); „ni se pare că putem fi mult mai rezervați”; „e nefiresc să credem”; „ea ni se pare”; „deși nu putem nega unele asemănări, ele nu pot avea valoarea care li se atribuie”; „Fără să negăm asemănarea . . . ne întrebăm dacă . . .” (p. 96); „nu cred că poate îndreptăți formularea”: „ni se pare de asemenea” (p. 97); „ne punem însă întrebarea” (p. 98); „V . . . nici nu-și pune problema”; „V. se străduiește ca exclusiv . . .” (p. 100); „face concesiia să admită” (p. 104); „ni se pare că ar fi fost util”; „dacă V. nu s-ar fi grăbit”; „ar fi fost util ca V. să indice”;

dintre formulările mele, din care rezultă clar că n-am încercat să-mi „impun” punctul meu de vedere, ceea ce ar fi fost de altfel o intenție absurdă. A fost vorba exclusiv de respingerea unor interpretări ale lui N.V. și de indicarea motivelor care m-au determinat la aceasta. Dar să trecem la fondul problemei.

Îndată după introducere, se spune că eu aș fi uitat (și se precizează „bănuiesc tot deliberat”) rezervele pe care le-am formulat altă dată asupra datelor obținute prin metoda C 14. Dar chiar la p. 100 a textului meu am arătat că nu e vorba să-i reproșez lui N. V. „că este partizanul cronologiei scurte, căci noi înșine am fost în aceeași situație” și am arătat pe aproape o jumătate de pagină obiecțiile și argumentele mele anterioare, inclusiv cele din 1959. Iar din pasajul, citat de N.V., al raportului meu prezentat la Congresul internațional de preistorie de la Belgrad (1971) în care spuneam clar : „qu'on ne pourrait établir une chronologie absolue . . . sur la base exclusive des dates C 14” (subl. mea)—rezultă clar că nu sînt de acord să se țină seama exclusiv de aceste date; afirmația era în perfectă concordanță cu faptul că am susținut (și la p. 100 și urm. a „Însemnărilor” și cu alte ocazii) că atenția primordială trebuie acordată stratigrafiei. Tocmai faptul că N.V. se conduce exclusiv după metoda tipologică-comparativă constituie esența obiecțiilor noastre.

Pe de altă parte, întrucît cea mai mare parte a datelor C 14 confirmă cronologia relativă a culturilor neo-eneolitice stabilită pe baza stratigrafiei, și deoarece în ultimii ani s-au înființat în toată lumea laboratoare foarte costisitoare tocmai pentru a se putea obține cît mai multe date C. 14, eu cel puțin nu cred (și de aceeași părere sînt cei mai mulți arheologi din diferitele țări) că am avea dreptul să ignorăm aceste date; de asemenea nu mi se pare că noi, arheologii, putem contesta și acum o metodă de cercetare legată de fizica nucleară, care nu mai e la începutul ei, și a primit o consacrare din partea specialiștilor prin decernarea premiului Nobel inventatorului ei.

Realitatea este însă că n-am pus accentul în „Însemnările” noastre pe datele C 14, ci pe rezultatele stratigrafice — pe care trebuie să se bazeze în primul rînd concluziile în domeniul cronologiei relative — și reproșul nostru a vizat tocmai ignorarea acestor rezultate de către N.V.; iar în răspunsul său, în loc să discute succesiunile stratigrafice din sudul Bulgariei și din nordul Greciei, care au implicații directe asupra datării culturilor neo-eneolitice din România și din tot sud-estul Europei, N.V. se mulțumește să se refere la unele *părer*i ale unui arheolog bulgar privind sincro-

„această asemănare nu poate constitui o corespondență excepțional de sigură”; „ar fi aflat motivele pentru care exclud un eventual rol funcțional al celor două coloane”; „și de aceea observațiile lui V. în această privință sînt cu totul inutile”; „mi se pare util ca V. să indice ce anume nu corespunde”; „nu putem accepta data atribuită de V.”; „colegul V. s-ar fi cuvenit să mediteze asupra tuturor aspectelor problemei” (p. 107—108 ale „Însemnărilor”).

Desigur, în unele cazuri m-am pronunțat hotărît împotriva unora dintre interpretările și concluziile lui N.V. (de exemplu : „nu poate constitui”; „nu poate fi vorba de schița unei corăbii” — p. 95; „acest lucru este cu totul insuficient pentru . . . ” p. 97; „nu putem accepta datarea atribuită de V.” — p. 105), dar de fiecare dată am arătat și motivele acestor luări-de-poziții, rămînînd ca ceilalți cercetători să aprecieze și să opteze pentru una dintre interpretări. Iar faptul de a nu accepta concluziile altcuiva nu poate însemna că ți le „impui” pe ale tale ! Și oricît m-aș strădui, nu văd nimic jignitor sau zeflemisitor — ceea ce nu e cazul cu răspunsul său.

nizarea unor culturi din Balcani (părerii evident greșite, tocmai pentru că nu s-au analizat corect implicațiile de care am vorbit), iar despre punctele de vedere ale lui J. Deshayes și O. Renfrew să spună că reprezintă „disperata încercare de a justifica metoda O 14” prin faptul că paralelizează faza Troia I cu orizontul Baden-Kostolac. Să fie într-adevăr vorba numai de o „încercare disperată”, sau din nou de date stratigrafice? Răspunsul la această întrebare să ne fie îngăduit să-l dăm noi, amintind că, pe lângă informațiile mai sumare cunoscute din ultimii ani asupra rezultatelor săpăturilor de la Dikili Tash, de curînd colegul J. Deshayes a publicat un articol privind tocmai rezultatele *stratigrafice* ale săpăturilor sale⁵. Desigur, nu putem rezuma aici pe larg articolul, dar precizăm că sub nivelurile epocii bronzului (nivelurile 2—16)—cu „evidente afinități cu ceramica din Asia Mică” în care se află vase „probabil de origine anatoliană... înrudite cu forme din Troia I” etc., se află alte 11—12 niveluri „neolitice”; în cele mai recente dintre acestea din urmă se găsesc materiale aparținînd unei „variante” a culturii Gumelnița, iar în cele mai vechi, materiale ale culturii Marița; tot în nivelurile mai vechi s-au constatat „afinități cu culturile dunărene și în special cu Vinča B-C”. Concluzia logică a autorului este că „acum Troia I este bine precizată față de Bronzul timpuriu din Bulgaria și Grecia”, adică tocmai ceea ce arătaseră clar și săpăturile din sudul Bulgariei. Iar dacă o cultură de tip anatolian Troia I suprapune nivelurile Gumelnița în Grecia, în timp ce elemente Troia I-II sînt sincrone, în sudul Bulgariei cu straturile post-gumelnițene, cum ar mai putea oare cultura Vinča-Turdaș să-și înceapă existența abia după 3000 î.e.n., de vreme ce ea este mult mai veche decît cultura Gumelnița?

Oît privește „idolii de tip troian” de la Hăbășești, pentru care N.V. întreabă dacă am „aflat analogii în altă parte anterioare Troiei I? ! (mai exact Troiei II-V)”, n—am de ce să nu recunosc că analogiile anatoliene anterioare culturii Troia sînt prea vagi pentru a fi concludente; totuși acest lucru nu anulează constatările stratigrafice amintite mai sus. Într-adevăr, dacă ținem seama de faptul că elementele anatoliene din nordul Greciei nu suprapun o fază tîrzie a culturii Gumelnița, ci dimpotrivă, una timpurie și totodată că elementele troiene au ajuns în sudul Bulgariei înainte de sfîrșitul ultimelor etape ale culturii Gumelnița de la Dunăre (sincronismul parțial dintre Gumelnița B 1 și faza Ocuteni A 3 fiind cert), atunci explicarea prezenței tipului respectiv de statuete în cultura Cucuteni nu constituie o problemă de nerezolvat; dacă însă, dimpotrivă, socotim că la data pătrunderii elementelor Troia I-II în sudul Bulgariei, faza Ocuteni A 3 își încheiase existența, atunci cel mult se va cuveni să ne întrebăm dacă n-ar trebui să ne întoarcem la vechiul punct de vedere al școlii arheologice germane (H. Schmidt, C. Schuchhardt) care preconiza influențe de la nord la sus și nu viceversa. Cercetările viitoare își vor spune cuvîntul și în această problemă.

În legătură cu problema ancorelor de lut — pentru care N.V. așteaptă „cu interes publicarea vreuneia dintre „ancorele” despre care prof. Dumitrescu ne asigură că au fost aflate în așezări aparținînd culturii Ocoțofeni”

⁵ J. Deshayes, *Dikili Tash and the Origins of the Troadic Culture*, *Archaeology*, June, 1972, vol. 72, nr. 3, p. 198—205.

(p. 368—369 sfârșitul notei 5), ea are două aspecte. În primul rând, la întrebarea „să nu fi cunoscut oare în 1969 cartea lui L. Bernabó — Brea? (Poliochini, I, 2, Roma 1964)”, un răspuns foarte simplu: Potrivit registrului inventar al Bibliotecii Institutului de arheologie din București (care poate fi ușor verificat), volumele lui B.B. despre Poliochini au intrat la bibliotecă la sfârșitul anului 1968 (după 15. XII), iar comunicarea mea pentru Nitra a fost redactată la sfârșitul lui 1966 și citită în aprilie 1967, deci cu mai bine de un an înainte de a fi putut citi lucrarea colegului italian. În al doilea rând, dacă la acea dată îmi scăpase faptul că există totuși ancore de lut în complexe Coțofeni, afirmația, ulterioară (1970) și contrară, din raportul de la Atena, era întemeiată; căci într-adevăr, în anul 1962, D. Berciu publicase două ancore de lut descoperite la Govora-Sat într-un complex Coțofeni⁶. Și atîta vreme cît astfel de piese se găsesc în complexe datînd din epoci diferite, nu mi se pare că ele mai pot avea valoare pentru stabilirea unor sincronisme, așa încît pot fi lăsate la o parte din acest punct de vedere.

Se spune că aș fi văzut de două ori tăblițele de la Tărtăria, o dată la Cluj și altă dată la București. Din păcate, ultima dată cînd am fost la Cluj (1960), aceste piese nu fuseseră încă descoperite (se știe că s-au găsit în 1961), așa încît acolo nu le-am putut vedea; nu-mi amintesc să le fi văzut nici la București (fie pentru că n-am fost atunci în oraș, fie din alte motive). Dar chiar presupunînd că amintirea mă înșeală și că le-am văzut într-adevăr, ce importanță poate avea faptul, căci eu n-am negat nici existența nici autenticitatea lor, ci am discutat numai *poziția lor stratigrafică*? Mai mult decît atît; dacă la început mi-am exprimat îndoiala asupra apartenenței gropii respective la stratul Turdaș, de vreme ce în 1970 am scris „Mais du moment que Vlassa affirme toujours que la position stratigraphique de la fosse en question était tout à fait sûre, nous devons renoncer à nos objections”, este clar că nu doresc să fac lui N.V. obiecții cu orice preț și că eram înclinat să acord credit afirmațiilor sale⁷. Nu e mai puțin adevărat însă că și alți cercetători au contestat posibili-

⁶ D. Berciu, *Dva glimianth „tankoria” i voprost v sbiazi s kulturani Koșofeni i Cernavoda*, Dacia, N.S., 6, 1962, p. 387 și urm., fig. 1/1—2; idem, *Une nouvelle preuve de la pénétration de l'influence méditerranéenne au nord du Danube*, Arch. Rozhledy, 15, 1963, 1, p. 44 și urm.; fig. 15/1—2. Nu e locul aici să discutăm dacă într-adevăr pandantivul de aur descoperit de mine în 1925 la Gumelnița trebuie atribuit culturii Cernavoda și considerat ca reproducînd forma de ancoră — interpretări la care nu subscriu —, dar ceea ce interesează este prezența însăși a ancorelor de lut într-un mediu Coțofeni. Recent, dealtfel, D. Berciu a reamintit prezența acestor ancore într-un mediu Coțofeni (v. *Buridava*, R. Vilcea, 1972, p. 14).

⁷ Nu cred că ezităriile mele cu privire la atribuirea gropii de la Tărtăria stratului Vinca-Turdaș sau altui strat mai nou, ca și problema datării culturii Coțofeni (amintită de N.V. în nota nr. 5) au legătură cu fondul problemei, deoarece nu e o crimă să-ți schimbi păreriile. Iar dacă e adevărat că în 1967 nu socoteam că s-ar putea data cultura Coțofeni pe la 2500 î.e.n., ulterior argumentele și faptele invocate de colegii S. Morintz și P. Roman, ca și reanalizarea stratigrafiei din Bulgaria și din Grecia au dovedit că perioada de tranziție spre epoca bronzului poate fi datată începînd de pe la aproximativ 2500 î.e.n. Dealtfel încă o dovadă că n-am încercat în nici un fel să ocolesc unele dificultăți încă existente este însuși faptul că, fără să fi fost neapărat nevoie, am citat în chip special un articol (apărut după acela al lui N.V.) al unui partizan tot atît de fervent al interpretării drept semne de scriere a diferitelor semne de pe ceramica de la Turdaș (v. nota 7, p. 96, articolul lui J. Makkay.)

tatea atribuirii acestor tăblițe unui strat așa de vechi . . . ⁸. Afirm însă din non că tot ce am știut despre tratamentul la care au fost supuse tăblițele de la Tărtăria a fost că ele „au fost arse în cuptor”, cuvinte spuse de N. V. și lui D. Berciu, care mă autoriză să arăt că exact în același fel i s-au prezentat și lui lucrurile. Rămîne să fim crezuți sau nu pe cuvînt și acest lucru face parte din drepturile cititorilor. Dacă N.V. va fi folosit expresia citată numai pentru a simplifica lucrurile, n-am cum să știu; dar în orice caz despre autoclavă și despre întreg tratamentul, abia acum am aflat prima dată.

N.V. îmi reproșează (p. 369) că am citat trunchiat și am răstălmăcit unele fraze ale sale; totuși faptul că în primul citat reprodus de mine autorul mai intercala și „um Tausenden von Kilometer Entfernt von Ihren Ursprungsort”, fără însă să precizeze că acesta micșorează „probabilitatea”, enunțată, nu cred că poate constitui o „nuanță” decît în sensul contrar celui susținut acum de N.V., adică tocmai pentru a se accentua importanța descoperirii. Ou atît mai mult cu cît demonstrația lui N.V. cuprindea aproape o pagină. E adevărat că N.V. a arătat că nu toate piesele prezentate și discutate de el au aceeași „Beweiskraft”, dar în fapt prin această rezervă nu contesta nici uneia această „Beweiskraft”; iar însuși faptul că se referă la analogii atît de disparate din punct de vedere cultural și cronologic (între 4500 și 2000 î.e.n.) mi s-a părut că răpește orice valoare chiar acestei rezerve, și de aceea n-am mai menționat-o. Fragmentul de vas atribuit culturii Petrești este considerat de formă El Obeid (cultură mult mai veche, după cronologia acceptată de N.V., decît Turdaș, în cuprinsul căreia totuși nu s-au găsit asemenea forme de vase); iar presupusa „corabie” desenată pe un fund de vas aparținînd culturii Turdaș ar avea analogii cretane mult mai tîrzii decît cea mai tîrzie dată admisă chiar de N.V. pentru cultura Turdaș. Bănuiala sa că meșterii ceramiști ai culturii Turdaș au putut reproduce asemenea corăbii (pe care nu le-au văzut niciodată), cu cîteva sute de ani înainte ca cei din Oreta (care le vedeau zilnic) să le fi introdus în pictografia sigiliilor cretane, nu s-ar putea confirma decît dacă s-ar fi găsit cel puțin în Creta (dacă nu și în România . . .) alte obiecte, cel puțin tot atît de vechi ca piesa de la Oluj, cu reprezentarea unor asemenea „corăbii”. Ocea ce ne îndreptățește să nu mai insistăm, amintind în treacăt că N.V. n-a încercat să explice nici rostul ambarcațiilor grele pe apele interioare transilvănene în plin neolitic.

Ajungem astfel și la placa de teracotă pe care sînt imprimare unele figuri; nu am spus că ea *este* o cahă, ci că „face impresia unei cahle feudale”;

⁸ Așa, de exemplu, D. Berciu (*Romania before Burebista*, London, 1967), în *Postscriptum*-ul de la p. 161–162, discutînd problema gropii de la Tărtăria, spune textual: „În orice caz nici groapa nici conținutul ei nu pot fi contemporane cu Vinča A, pentru a permite stabilirea unui paralelism” (= sincronism) între aceasta din urmă și regiunea Mesopotamiei, cum s-a sugerat recent . . . Ținînd seama de imaginea de ansamblu a descoperirilor Criș, Vinča și Turdaș și avînd în vedere natura specială a tăblițelor de la Tărtăria, cred că semnele de pe acestea sînt semne mai mult sau mai puțin abstracte fără legături cu influența sumeriană sau cu „scribiile” care au ajuns la Dunăre venind din Mesopotamia, deși este discutabil că între această zonă și Orientul Mijlociu au existat contacte în neoliticul timpuriu și mijlociu. Considerarea unor astfel de semne ca « scriere » se bazează pe o ipoteză care deocamdată este foarte greu de documentat”, iar colegul Iuliu Paul (în ziarul *Hermannstädterzeitung*, numerele 62, 63 și 64/1969)—răspunzînd unui articol pe care-l considera fantezist, publicat în același ziar, arăta în articolele intitulată *Din nou despre tăblițele de la Tărtăria*, că singura posibilitate de a pune de acord datele C 14 cu tăblițele respective este ca acestea din urmă să fie atribuite culturii Coțofeni.

în al doilea rând, am scris lămurit că „nu se poate nega că se pot stabili asemănări”, așa încît nici de data aceasta nu văd cum s-ar putea spune că m-am situat pe poziția „hoc volo, sic jubeo”. Și dealtfel n-am negat deloc *autenticitatea* piesei, cum afirmă N.V., ci m-am îndoit de exactitatea atribuirii ei mediului cultural Turdaș, ceea ce este iarăși cu totul altceva. Nu știu dacă o analiză chimică a pastei ar putea determina proveniența acestei piese; dar dacă într-adevăr e vorba de un *original* oriental (și dealtfel numai un specialist în domeniul respectiv poate spune ultimul cuvînt în această privință), faptul că nu a fost descoperit în săpături sistematice, ci face parte dintr-o colecție a unui amator, nu poate constitui un element pentru datarea unei culturi neolitice din țara noastră. Desigur, dacă aș fi spus că e vorba de un fals, aș fi avut datoria ca, în prealabil, să caut să văd această piesă; și în orice caz nu m-am referit la colegul K. Horedt cînd am scris că unii colegi de la Oluș cred (sau au crezut) și ei că ar fi vorba de o cahlă; nu-i pot face însă lui N.V. plăcerea să divulge numele acestor colegi, deoarece nu doresc să li se arunce și lor invecitivele așa de „academice” cu care am fost onorat. Oît despre dimensiunile cilindrilor mesopotamieni, m-am referit clar la piesele pe care *le-am văzut personal* în diferite muzee și am arătat că „nu putem da un răspuns categoric negativ”, fără să afirm că nu există asemenea cilindri.

În sfîrșit, la întrebarea-reproș pe care mi-o adresează N.V. că n-am precizat dacă „întregul . . . conținut” (al articolului său) „este sau nu de judecat sub unghiul din care își face întîmpinarea”, răspunsul fusese dat chiar în „Însemnările” mele. La p. 106 scriam: „ . . . repetăm, noi nu avem nici o îndoială că între lumea egeo-vest-asiatică și regiunile carpatodunăreano-balcanice au existat permanente legături culturale . . . ” etc., iar la p. 107 accentuam că „legăturile . . . neoliticului carpatic cu Asia Anterioară” sînt „și după părerea noastră indiscutabile”, ceea ce înseamnă lămurit că împărtășesc (și am împărtășit-o de acum cîteva decenii) teza generală pe care o susține și N.V. în privința acestor legături și influențe; nu pot fi însă de acord cu modul în care V. a încercat să dea răspunsuri la unele dintre întrebările ce se pun în chip firesc, căci, numai dacă aceste răspunsuri ar fi fost temeinic argumentate, d-sa putea să se fi „avîntat atît de departe” (cum spuneam la p. 108). Dimpotrivă, mi se pare că, în felul cum este tratată problema, teza generală este mai degrabă slăbită decît documentată.

Dintre întrebările la care N.V. nu a răspuns nici acum, amintesc pe scurt cîteva. Au putut avea neoliticii din Transilvania, în fața ochilor, un număr așa de mare și de variat de piese venite din îndepărtata Mesopotamie, ca să le poată copia? De ce pînă acum nu s-au găsit originale mesopotamiene (adăugăm acum: afară eventual de tăblița cu impresiunea unui cilindru, dacă într-adevăr e vorba de un original și dacă a fost cu adevărat găsită în Transilvania)? De ce asemenea piese— originale sau copii— lipsesc în Iugoslavia și în restul Peninsulei Balcanice? Și alte cîteva, pe care nu le mai repet aici.

Pentru a nu răpi prea mult spațiu revistei, mai socotesc necesară numai o precizare. Nu cred că un cercetător n-ar avea voie să-și schimbe părerile, dacă, într-o problemă sau alta, s-au ivit fapte noi, dacă alt cercetător a adus argumente mai temeinice în sprijinul unei noi interpretări sau dacă el însuși, reluînd problema, socotește că este cazul să-și modifice

părerile anterior exprimate. Acesta este singurul procedeu cu adevărat științific; cramponarea pe o poziție, în ciuda unor fapte și argumente care ne impun schimbarea punctului de vedere, este cea mai mare greșeală. Contradicțiile ce există deocamdată între rezultatele stratigrafiei și tăblicele de la Tărtăria — la care se pot adăuga eventual și „idolii de tip troian” — trebuie analizate cu toată atenția, rezolvarea lor neputându-se face prin ignorarea sau minimalizarea unora sau altora dintre datele problemei (așa cum am spus și în „Însemnările” mele; v. p. 105—106).

Dacă faptele cunoscute și cele ce se vor mai cunoaște prin săpăturile viitoare ne vor sili să admitem fie existența unui centru de civilizație carpto-balcanic-dunărean independent de Asia Anterioară (teză formulată foarte categoric în ultimii ani de C. Renfrew pentru metalurgie, de ex.), fie, în unele domenii, chiar aceea a unei priorități a Europei față de Asia Anterioară (așa cum am amintit mai sus că s-a preconizat mai demult), nu văd de ce ar trebui să refuzăm acceptarea unor asemenea concluzii, chiar dacă ele contrazic total actualele noastre puncte de vedere. Dacă nu mă înșel, scopul tuturor cercetărilor noastre nu este acela de a dovedi că noi am avut dreptate, ci acela de a încerca să reconstituim cât mai aproape de adevăr istoria străveche, sub diferitele ei aspecte. Pentru aceasta însă nu mi se pare necesar să aducem în discuție nici vârsta nici inteligența unui cercetător și cu atât mai puțin eventualul raport invers-proportional între acestea două, căci moravurile se vor fi îndreptînd rîzînd, însă ele nu se îndreaptă în nici un caz prin adoptarea tonului folosit de N.V. — ton folosit în general de aceia care nu au dreptate și care în același timp îi califică —, dar datorită căruia a obținut, ce-i drept, un rezultat care i-ar putea fi pe plac: nu mă voi mai ocupa niciodată de părerile sale, mulțumindu-mă să mă refer la faptele în sine.

RÉPONSE SANS MAXIMES LATINES À UNE RÉPLIQUE QUI EN ABUSE

RÉSUMÉ

Nous ne sommes pas surpris que N. Vlassa ne soit pas d'accord avec les réserves et les critiques exprimées dans notre article *Turdaș-Mesopotamia* (SOIV, 23, 1972, 1, p. 93 et suiv.) à propos de ses interprétations concernant certains objets trouvés en Transylvanie; bien que le langage employé dans sa réponse pourrait nous dispenser de revenir, nous devons à nos lecteurs certaines précisions. Il ne peut être question de reprendre ici toute la discussion et par conséquent nous nous contentons de remarquer d'abord qu'il a évité de répondre à quelques uns des problèmes importants soulevés par nous et en même temps qu'il a refusé de discuter d'une manière sérieuse le problème de la *stratigraphie*; en effet, la stratigraphie des stations du sud de la Bulgarie et du nord de la Grèce prouve d'une manière irréfutable qu'il est impossible d'accepter pour le début de la culture de Vinča-Turdaș une date après le commencement du III^e millénaire av. n. è.; c'est là que se situe le vrai problème et qui nous interdit d'accepter les faits tels qu'ils ont été présentés par N. Vlassa.

